

tämän kotimaasta. Tässä tapauksessa se sijoittui Yhdysvaltoihin, mutta puheen viittaukset Yhdysvaltain etelään vaativat melko edistyneitä tietoja välittyäkseen kunnolla. Usselmanin omia kokemuksia vahvasti sisältänyt esitys muistutti vaikuttavasti Yhdysvaltojen sisäisestä moniäänisyydestä. Parhaiten jäi kuitenkin mieleen esitelmöitsijän erityislaatuinen, positiivisella tavalla puolihullu nauru.

Järjestön edelleen kansainvälistyvistä suunnasta 50-vuotishuliensa kunniaksi kerroo se, että SHOTin uudeksi puheenjohtajaksi nousee vuonna 2009 ensi kertaa eurooppalainen tutkija, nimittäin ruotsalainen professori Arne Kaijser (KTH). Teknologian historian kansainvälistyminen on totta kai tulevaisuutta, mutta toisaalta jään kiinnostuksella odottamaan, kuinka eri asioita tämä kehitys tulee tarkoittamaan eri maanosista tuleville tutkijoille ja millä tavoin Inventing Europe -tutkimusohjelma suuntaa alan eurooppalaista keskustelua.

¹ Tästä uudesta suuntauksesta edustava esimerkki on *IEEE Annals of the History of Computing* -lehden uusin numero 4/2008 teemalla *World of computing*.

Inventing Europe -tutkimusohjelma:
<http://www.esf.org/activities/eurocores/programmes/inventing-europe.html>

SHOT-konferenssin sivusto:
<http://www.shotlisbon2008.com/>

MAANMITTARIN ELÄMÄÄ 1800-LUVUN POHJOIS-SUOMESSA

Mikko Huhtamies

Turpeinen, Oiva: *Anders Lönnbohm. Maanmittari ja runoilijoiden isä. Amanita, Tampere 2008. 247 s.*

Väestöhistorioitsija ja professori Oiva Turpeisen uusimman kirjan aiheena on komisiomaanmittari Anders Lönnbohmin (alun perin Mustonen, 1824–90) elämä ja työ maanmittarina Kainuun seudulla autonomian ajan keski- ja loppupuoliskolla. Lönnbohm oli rivimaanmittari, mutta yksi hänen yksitoistalapsisen perheensä pojista, Eino Lönnbohm, myöhempi Leino, nousi kansallisten merkkihenkilöiden joukkoon.

Kirjan keskipisteessä ovat Anders Lönnbohmin elämä ja työ, perhe-elämä sekä kotitalo Hövelön vaiheet. Kirja on vahvasti dokumentoitu ja siinä on 90 sivun laajuinen liiteosa tilastoineen ja lähdejulkaisuineen. Liitteissä selvitetään seikkaperäisesti Lönnbohmin maanmittaustyöt, niihin käytetty aika ja saadut tulot. Tämän kvantitatiivisen lähdeaineiston lisäksi kirjassa on vahva kvalitatiivinen elementti, jota Turpeinen valottaa Lönnbohmin kirjeenvaihdon avulla. Turpeisen käyttämä tutkimuskirjallisuus on koherentti kokoelma kotimaista Kainuukeskeistä tutkimusta.

Anders Lönnbohmin toiminta aktiivimaanmittarina ajoittuu autonomian ajan jälkipuoliskon merkittävään yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen murroskohtaan.

Kaskitalous joutui 1800-luvun puolivälissä törmäyskurssille maan pohjoisosiin

vähitellen rataverkon ja Oulujärven höyrylaivaliikenteen mukana edenneen metsäteollisuuden kanssa. Kun liikenneyhteyksiä saatiin parannettua, myös Kainuun seuduilta kannatti kuljettaa puuta sahateollisuuden tarpeiksi. Pohjoisen puulle syntyi kantohinta, mikä mullisti koko alueen elämän. Metsien jako ajankohtaistui ja sitä alettiin toteuttaa Kainuussa vuonna 1841 käynnistyneen isonjaon avulla. Suurhanketta toteuttamaan tarvittiin maanmittareita, yksi heistä oli Anders Lönnbohm.

Maanmittarien saaminen alalle tuotti vaikeuksia. Maanmittarin työ oli kovaa ja huonosti palkattua, eikä metsissä räppimisen katsottu olevan virkamiehen arvolle sopivaa puuhaa. Maanmittarivajeen takia silloinen maanmittauslaitos joutui laskemaan maanmittarien pätevyyskynnystä. Alalle pääsi erioikeuksien turvin myös ilman akateemista koulutusta. Anders Lönnbohm kuului tähän ei-akateemisten maanmittarien joukkoon. Myös maanmittaustekniikka muuttui näihin aikoihin kylien vaiheilla tehdystä mittapöytämittauksesta syvälle metsiin ja erämaihin ulottuvaksi kartoitustoiminnaksi. Kaukana taloista olevat ulkotilukset oli kartoitettava, mikä merkitsi raivaustöitä selkälinjojen ja tähystyslinjojen aukaisemiseksi. Lönnbohm osallistui myös Suomen ja Arkangelin kuvernementin välisen rajan aukaisuun. Rajanaukaisut olivat raskasta työtä erämaassa, jonne maanmittari joutui lähtemään kymmenhenkisen kantajajoukon avustamana. Erämaahan kuljetettiin laitteita, asiakirjoja, elintarvikkeita, työkaluja ja majoitteita. Kuukausien työ oli hankalaa jo pelkästään elintarvikkeiden heikon saataavuuden takia.

Autonomisen Suomen maanmittauksen keskusorganisaatiota, Maanmittauksen ja metsänhoidon ylihallitusta (1851–63) ja Lönnbohmin kaltaisen komissiomaanmittarin asemaa siinä olisi voinut valottaa jonkin verran, kuten myös maanmittaustekniikkaa eli sitä mitä maanmittari käy-

tännössä teki maastossa ja maastovaiheen jälkeen sisätiloissa.

Myös sääty-yhteiskunta oli näihin aikoihin murroksessa. Virkamiehet eivät vielä olleet eriytyneet omaksi ryhmäkseen, vaikkakin juuri näihin aikoihin maanmittarien kaltaisten eri puolilla maata yksin liikkuvien virkamiesten ammatti-identiteetti alkoi muodostua. Tähän vaikutti mm. lehdistön kautta syntynyt julkisuus, jota myös maanmittarit tai toimitusten asianomaiset – luku- ja kirjoitustaitoiset talonpojat – osasivat käyttää hyväkseen. Maanmittarien yhteenlukuvedun tunnetta lisäsi vielä 1880-luvulla syntynyt maanmittausalan ensimmäinen ammattilehti, Suomen Maanmittariyhdistyksen Aikakauskirja. Taloudellisesti maanmittarikunta ei vielä ollut eriytynyt omaksi ”säädykseen”, ja Lönnbohmin harjoitti viranhoitonsa lisäksi maataloutta. Virkatalon merkitys kasvoi varsinkin 1860-luvun suurina nälkävuosina.

Elannon saaminen pieneltä runsasväkiseltä maatilalta oli kuitenkin vaikeaa, ja Hövelössäkin asui toistakymmentä henkilöä. Tilojen osittaminen pienempiin osiin oli

tietyin rajoituksin jo sallittu mutta ei vielä yleistynyt jakoihin liittyneiden kustannusten takia. Perheet olivat suuria ja elivät saman katon alla. Väestöhistoriallisesti elettiin aikaa demografisen transition kynnyksellä. Väestö kasvoi, mutta kuolleisuus oli nälkävuosia lukuun ottamatta jo vähentynyt. Osasyynä kuolleisuuden laskuun on modernisoituvaa lääketiede, joka 1800-luvun puolivälin paikkeilla irtaantui vuosisataisesta humoralipatologian traditiosta. Huomio kohdistettiin mm. viruksiin. Mainittakoon, että Hövelössä asui ennen Lönbohmeja Elias Lönnot lääkärintoimintaan hoitaessaan.

Turpeinen analysoi erityisen tarkkaan Lönbohmin työn maanmittarina. Sitä lukiessa tulee mieleen taloudellisten vaikeuksien alla elävä yrittäjä nyky-Suomessa. Lönbohmin elämä muuttui loppuvaiheessa murhenäytelmäksi. Jatkuvien taloudellisten paineiden alla eläminen vei terveydenkin. Synnä oli maanmittarien palkkausjärjestelmä. Maanmittarit joutuivat tekemään kuukausia tai jopa vuosia töitä ilman palkkaa. Maanmittaustoimituksia tehtiin ennakkomaksujen turvin tulevaa tuloa syöden. Kaikkensa peliin laittaneen maanmittarin kannalta uhkapelin jännittävin hetki oli revisiotilaisuus, jossa yllähallituksen revisori kävi hiuksia halkoen läpi maanmittarin laskut. Ainakin Lönbohmin tapauksessa oli pikemminkin sääntö kuin poikkeus, että laskutettavasta summasta katosi revisiossa ”perusteettomina” suuri osa. Saatavat jäivät mitättömän pieniksi. Olisi kiinnostavaa tietää, kuinka paljon Lönbohmin tapaus on yleistettävissä. Oliko Lönbohm joutunut yllähallituksen virkamiesten silmätikuksi, niin kuin vaikuttaa, ja jos oli niin miksi? Oliko kyseessä uhmakkaasti suomen kielellä valituskirjeitä kirjoittavan Lönbohmin ”asennevika” yllähallitusta kohtaan vai kenties se, että hän oli erivapauksin alalle valmistunut. Näihin kysymyksiin Turpeinen ei ota kantaa.

Lönbohmin taloudellisen perikadon ja sairastumisen sinetöi eräs maanmittaustoi-

mitus, jonka hän joutui teettämään säädösten vastaisesti, toisin silmäsairaudesta johtuvan pakon edessä epäpätevällä apumiehellä. Asia paljastui ja siitä nousi suuri kohu paikallisessa lehdistössä. Sijaisen käyttö maanmittaustoimituksessa on historiallisesti mielenkiintoinen yksityiskohta, sillä apulaisten käyttö maanmittaustöissä oli vuosisatoja maanmittaustoimeen liittynyt epäkohta, johon yritettiin puuttua jo 1600-luvulla. Lönbohmin silmäsairauskin oli maanmittarien vuosisatainen ammattisairaus. Tuntikausien tähtäämiset vuorokaudesta toiseen diopteriin ja kynttilän tai öljylampun valossa tehdyt pikkutarkat karttatyöt sisätiloissa veivät monen maanmittarin näön.

Kirjan rakenne ei ole puhtaan kronologinen elämäkerta syntymästä kuolemaan, vaan tiettyjä teemoja, kuten Hövelön talon vaiheita, tarkastellaan kootusti samassa kohtaa. Rakenne toimii, mutta tietyt luvut, kuten *Kiista Hövelön kalavesistä ja Lönbohm maanviljelijänä*, jäävät irralliseksi ja ne olisi voitu käsitellä jo heti alussa kootusti samassa luvussa. Lönbohmeja oli paljon saman katon alla, ja aina välillä joutuu palaamaan alkuun selvittämään, kuka on kyseessä. Henkilöluettelo selityksineen tai sukulaissuhteita valaiseva kaavio ei olisi ollut pahitteeksi, kuten ei myöskään Pohjois-Suomen kartta, josta olisi ilmennyt se valtavan laaja alue, jolla Pohjois-Suomessa toiminut maanmittari joutui liikkumaan. Karttoja on käytetty perinteiseen tapaan lähinnä kuvituksena. Niitä olisi voinut hyödyntää enemmän esimerkiksi maanmittaustekniikan ja kartanteon näkökulmasta.

Oiva Turpeisen kirja on ennen kaikkea merkittävä lisä virkamiesten elämää ja toimintaa käsittelevään mikrohistorialliseen tutkimukseen. Samalla se on lisä Kainuun paikallishistorialliseen tutkimukseen ja tätä kautta jatkoa Turpeisen omaan tuotantoon.

Mikko Huhtamies, FT, työskentelee historiantutkijana Helsingin yliopistossa. Kirjoittajalta on juuri ilmestynyt teos *Maan mitta - Maanmittauksen historia Suomessa 1633-2008*.